

Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY 4.0)

مجله جغرافیا و توسعه فضای شهری، سال دهم، شماره ۲، تابستان ۱۴۰۲، شماره پیاپی ۲۱

تحلیل ابعاد هویتی شهرک‌های جدید و اثرگذاری آن بر احساس تعلق شهروندان (مطالعه موردی: سپاهان شهر اصفهان)

احمد شاهوندی (استادیار جغرافیا و برنامه ریزی شهری، دانشگاه هنر اصفهان، اصفهان، ایران)

a_shahivandi@yahoo.com

نوشین بیگدلی (کارشناس ارشد برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه هنر اصفهان، اصفهان، ایران)

n.bigdeli69@yahoo.com

افسانه طالبی ورنوسفادرائی (پژوهشگر دکترای شهرسازی، دانشگاه هنر اصفهان، اصفهان، ایران، نویسنده مسئول)

talebi.af@gmail.com

تاریخ تصویب: ۱۴۰۱/۰۱/۱۸

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۷/۲۷

صص ۷۵-۹۶

چکیده

بحران هویت به عنوان یکی از پیامدهای پدیده جهانی شدن به ویژه در شهرهای جدید مشهود است و یکی از موانع جذب جمعیت این شهرهای بی‌روح است. این شهرها در بهترین حالت خوابگاهی هستند که باعث ایجاد حس تعلق و هویت در ساکنان نمی‌شود. این موضوع را می‌توان در اصول اولیه طراحی این شهرها که شامل شکل‌گیری به صورت نقشه‌های تفکیکی و به توجهی خصوصیات تاریخی و اقلیمی محیط و شرایط اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی افرادی است که قرار است در آن ساکن شوند، مشاهده نمود. با ایجاد ویژگی‌های مکانی و هویتی می‌توان حس تعلق فرد به مکان یا شهر را ایجاد و تقویت نمود. بر این اساس این پژوهش با هدف تحلیل ابعاد هویت شهری و اثرگذاری آن‌ها بر حس تعلق شهروندان سپاهان شهر انجام شده و در پی پاسخ به این پرسش است که چه شاخص‌هایی بر هویت‌بخشی به شهرک‌های جدید مؤثر است؟ و این شاخص‌ها تا چه حد بر افزایش حس تعلق شهروندان اثرگذار است؟ روش پژوهش به صورت توصیفی-تحلیلی است و تحلیل داده‌های به دست آمده از توزیع پرسشنامه در بین ۱۵۰ نفر از ساکنان سپاهان شهر، نیز با روش مدلسازی معادلات ساختاری در نرم‌افزار آموس گرافیک انجام شده است. نتایج نشان می‌دهد که شاخص‌های اجتماعی و عملکردی به ترتیب با بار عاملی ۰/۶۸۳ و ۰/۴۳۰ به صورت مستقیم بر احساس تعلق ساکنان سپاهان شهر و شاخص طبیعی-محیطی با بار عاملی ۰/۳۸۶ بر شاخص عملکردی و شاخص‌های کالبدی-فضایی و تاریخی-فرهنگی به ترتیب با بار عاملی ۰/۲۵۶ و ۰/۲۳۲ بر متغیر اجتماعی و از آن طریق بر احساس تعلق شهروندان اثرگذار هستند.

کلیدواژه‌ها: اصفهان، حس تعلق، سپاهان شهر، شهرک‌های جدید، هویت.

۱. مقدمه

هویت یک حوزه است که به افراد کمک می‌کند مکان را به یاد بیاورند و آن را از مکان‌های دیگر تشخیص دهند (لینچ، ۱۳۹۵). هر شهری دارای هویتی خاصی است که باعث تمایز آن شهر با سایر شهرها می‌گردد و به جمعیت ساکن در آن معنا می‌بخشد (نصر، ۱۳۹۵، ص. ۲۰). این نوع از هویت دارای ابعاد کمی و کیفی، ذهنی و عینی، مادی و معنوی، نمادین و غیرنمادین، زمانی و مکانی، قدرت دعوت‌کنندگی و تشخیص‌بخش محیط در ابعاد گوناگون است که افراد تعلقات خاصی به آن دارند، این هویت در زمان حال و گذشته ریشه دارد و در آینده به اشکال گوناگونی پدیدار می‌شود (سفر دوست، ۱۳۸۴، ص. ۲۴۸) و زمانی معنادار خواهد بود که نمود عینی آن در کالبد بیرونی شهر قابل مشاهده باشد و این کالبد نشان‌دهنده هویت شهر باشد (نوفل و همکاران، ۱۳۸۸، ص. ۵۸). در این زمینه لینچ به یک هویت کالبدی-فضایی اشاره می‌کند که بافت و ساختار اصلی شهر بر مبنای آن شکل می‌گیرد (لینچ، ۱۳۸۴، ص. ۱۶۸-۱۶۹). به عبارتی لینچ به هویت به عنوان پدیده‌ای "معنا دهنده" به فضاهای شهری نگاه کرده در حالی که رلف بحث هویت را در جهت فهم پدیده "مکان" مطرح کرده است (بنی‌هاشمی، ۱۳۹۳، ص. ۷). در مجموع می‌توان گفت هویت مکان به عناصر سه‌گانه محیط فیزیکی (فرم)، فعالیت (عملکرد) و معنا برمی‌گردد. این سه عنصر در نحوه دریافت ما از مکان‌های مختلف به هم مرتبط هستند (قاسمی اصفهانی، ۱۳۸۳، ص. ۷۳).

در گذشته هر یک از شهرها از هویت ویژه‌ای برخوردار بودند اما شهرهای کنونی تنها به صورت مجموعه‌ای از ساختمان‌ها، پارک‌ها و خیابان‌ها در ذهن ساکنان نقش بسته و بحران هویت شهری را ایجاد نموده است (نوفل و همکاران، ۱۳۸۸، ص. ۵۵). در واقع می‌توان گفت بحران مکان به مفهوم بحران معنای اجتماعی از فضا و زمان، از بارزترین مشکلات شهرسازی معاصر است. بحرانی که در ایجاد فضاهای شهری فاقد هویت، تاریخ و اعتبار ظهور پیدا کرده است (قلعه‌نوئی و همکاران، ۱۳۹۳، ص. ۲۷۳). به عبارتی در دوران معاصر ساختن برای زیستن صورت نگرفته و به همین دلیل فرصتی برای توجه به زمینه مهمی چون هویت در شهرسازی به وجود نیامده است (شاطریان و همکاران، ۱۳۹۶: ۱۱۴). این تحولات، به دلیل سیاست‌های اقتصادی محلی است که به سمت ایجاد تصویر یکنواخت و استاندارد هدایت می‌شود. در نتیجه، ساختمان‌ها برای ارتباط با یکدیگر یا برای تاثیر کلی شهر طراحی نمی‌شوند و فضاهای بین‌ان‌ها نامرئی، نامطلوب و غیرقابل زندگی هستند (اکتای^۱، ۲۰۰۲، ص. ۲۶۱).

بحران هویت به ویژه در شهرهای جدید مشهود است و یکی از موانع جذب جمعیت این شهرهای بی‌روح است (پژوهان و همکاران^۲، ۲۰۱۵، ص. ۸۳). این شهرهای جدید در بهترین حالت به عنوان خوابگاهی در نظر گرفته می‌شود که باعث ایجاد حس تعلق و هویت در ساکنان نمی‌شود. این موضوع را می‌توان در اصول اولیه طراحی این شهرها که تنها شامل شکل‌گیری به صورت نقشه‌های تفکیکی و به توجیهی به شرایط و خصوصیات تاریخی و اقلیمی محیط و شرایط اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی افرادی است که قرار است در آن ساکن شوند (معلمی، ۱۳۸۶،

1. Oktay

2. Pazhuhan

ص. ۹۳) در این زمینه دست‌اندرکاران توسعه در شهرهای جدید در فرانسه نیز بر این موضوع تأکید دارند که در شهرهای جدید تنها کنار هم چیدن عناصر کارکردی کافی نیست و برای دستیابی به پویایی لازم است این کارکردها با یکدیگر تعامل و ارتباط داشته باشند. این موضوع از آن جهت حائز اهمیت است که با زندگی در شهرهای جدید در ذهن شهروندان تصویری شکل می‌گیرد که اگر این تصویر درست نباشد، بعدها امکان تغییر دادن آن به سختی وجود دارد (میشل و وارنیه، ۱۳۸۳: ۲۵).

چپ من معتقد است که از آنجایی که در شهرهای جدید، ساخت امکانات اجتماعی و تفریحی به تأخیر انداخته می‌شود مردم از شهر بیگانه شده و به دلیل یکنواختی نیز از آن انتقاد می‌کنند (چپ من، ۲۰۰۵). در این رابطه گذاری بر اندیشه‌های شکل‌دهنده شهرهای جدید نشان می‌دهد که در این شهرها، سازندگان و برنامه‌ریزان از شکل‌دهی به فضاهای شهری که باعث شکل‌گیری خاطره در ذهن شهروندان می‌گردد، غفلت کردند. این در حالی است که در شهر جدید، ساکنان به دنبال ایجاد خاطره‌سازی هستند زیرا در مکانی ساکن شده که خاطره‌ای از آن در ذهن ندارد این خاطره‌سازی در نهایت منجر به دستیابی به هویت شهروندی می‌گردد. علاوه بر این شهر نیز در مکانی مستقر شده که قبل از آن فضایی باز بوده و به همین دلیل این شهر نیز خاطره‌ای از خود ندارد و به دنبال ساخت هویت مکانی است. این هویت مکانی و شهروندی بدون یکدیگر ایجاد نمی‌گردند بر این اساس با ایجاد هر دوی آنها هم شهر در حافظه شهروندان می‌نشیند، و هم شهروند مکانی را می‌شناسد که از آن خاطره‌ها در ذهن دارد. بر این اساس می‌توان گفت: بی‌توجهی سازندگان به این خاطره‌سازی در شهرهای جدید است که باعث شده تعداد زیادی از این تجارب شکست بخورند. (حبیبی، ۱۳۸۵، صص. ۱۴۷-۱۴۵).

با وجود تمامی مشکلات شهرهای جدید، با توجه به رشد شهرها و شهرنشینی شتاب‌زده، نیاز به اسکان جمعیت در محدوده‌های شهری بوجود آمد، که یکی از راه‌های پاسخ به این نیاز، احداث شهرک‌های جدید در اطراف محدوده شهر بود. بر این اساس بی‌توجهی به هویت‌بخشی به این شهرها که بخش زیادی از جمعیت کلانشهرها را به سمت خود جذب می‌کند، باعث بروز خودبیگانگی در افراد می‌گردد و به دنبال آن معضلات اجتماعی بروز خواهد کرد. بر این اساس شناسایی عوامل و شاخص‌هایی که باعث هویت‌بخشی به شهرها و افزایش حس تعلق می‌گردد، حائز اهمیت است.

طبق روال پیش گفته، شهرک سپاهان شهر در جهت کاهش جمعیت و کاهش بار ترافیکی جمعیتی کلان شهر اصفهان، شکل گرفته است. این شهرک در سال‌های اخیر به دلیل وجود کاربری‌های جاذب جمعیت و همچنین پروژه‌های تجاری انجام شده نظیر سیتی سنتر، پارک آبی و ... توانسته جمعیت زیادی را به خود جذب کند به گونه‌ای که حتی ساکنین اصفهان نیز برای خرید و یا تفریح به این شهرک مراجعه می‌نمایند. توانایی این شهر در هویت‌بخشی به ساکنان و ایجاد حس تعلق برای آنان باعث جذب جمعیت بیشتر و ماندگاری جمعیت موجود شهر خواهد شد. بر این اساس پژوهش حاضر بر آن است تا با بررسی عوامل هویت‌زای شهری و از طرف دیگر علل ناتوانی شهرهای

جدید اقماری موجود در شکل دادن به هویت ساکنان خود، به اصول و مبانی مورد نیاز در طراحی شهرهای جدید به منظور حصول هویت پردازد و به سؤالات زیر پاسخ دهد:

- چه شاخص‌هایی بر شکل‌گیری هویت در شهرک‌های جدید مؤثر هستند؟
- دیدگاه ساکنین سپاهان‌شهر در ارتباط با ابعاد مختلف هویت شهری چیست؟
- ابعاد هویت‌ساز شهرک سپاهان‌شهر چگونه بر احساس تعلق ساکنین اثرگذار هستند؟

در رابطه با هویت‌بخشی به شهرهای جدید تحقیقات زیادی در ایران و سایر کشورها انجام شده است که از آن جمله می‌توان به موارد زیر اشاره نمود.

وارثی و همکاران (۱۳۸۹) در مقاله‌ای با عنوان «بررسی و تحلیل مؤلفه‌های هویت شهری و رابطه آن با میزان تعلق مکانی ساکنین شهرهای جدید»، در محدوده شهر گلپهار به این نتیجه رسیده است که مؤلفه‌های هویت‌بخش در شهر گلپهار ضعیف است و نوعی همبستگی متوسط و مستقیم بین مدت زمان سکونت، مؤلفه‌های هویت‌بخش و احساس تعلق وجود دارد. در همین راستا ربانی و همکاران (۱۳۸۹) در پژوهش «بررسی عوامل مؤثر بر هویت اجتماعی شهرهای جدید (مطالعه موردی شهر پردیس تهران)» به این نتیجه رسیده‌اند که به ترتیب متغیرهای خدمات و فعالیت‌های تولیدی، فضای اجتماعی، فرهنگی و جغرافیایی، امنیت عاطفی و روانی شهروندان و وجود راه‌های ارتباطی بیشترین تأثیر را بر هویت اجتماعی ساکنان داشته و این هویت برحسب متغیرهای نوع منزل مسکونی، قومیت و تحصیلات افراد متفاوت است. نتیجه پژوهش «تحلیل و ارزیابی احساس هویت ساکنان در شهرهای جدید (نمونه موردی: شهر جدید فولادشهر)» که توسط وارثی و همکاران در سال ۱۳۹۰ انجام شده، نشان‌دهنده آن است که بین مدت زمان زندگی ساکنین در شهر، میزان رضایت از دسترسی به خدمات شهری و احساس تعلق همبستگی وجود دارد، اما بین سطح تحصیلات و احساس هویت همبستگی وجود ندارد. نتایج پژوهش سرایی و همکاران (۱۳۹۴) با عنوان «ارزیابی هویت محله‌ای در جهرم» نیز نشان داده که به ترتیب عوامل کیفیت خدمات‌رسانی، شناخت هویت کالبدی محله امنیت، میزان مشارکت و همبستگی‌های درونی ساکنان محله، مخاطرات زیبایی‌شناختی محله و تعهد در حفظ کالبد محله در دستیابی به هویت محله‌ای حائز اهمیت هستند. خلیلی و دهقانی (۱۳۹۹)، در پژوهشی با عنوان «سنجش و تحلیل فضایی هویت شهری در مقیاس نواحی شهر جدید هشتگرد» به این نتیجه رسیده‌اند که مهمترین عوامل مؤثر بر ایجاد هویت در این شهر به ترتیب خاطره‌انگیزی و احساس وابستگی به مکان، کیفیت فضای شهری و پیوندهای اجتماعی است. به عبارتی کیفیات کالبدی تنها یک بعد از تجربه مکان هستند و ارتباطات اجتماعی به عنوان عواملی مهمتر باید مورد توجه قرار گیرد. اسماعیل^۱ و همکاران (۲۰۰۸) نیز در پژوهشی با عنوان «ارزیابی ادراک هویت ساکنان در شهر جدید پوتراجایا^۲» با ترکیبی از روش‌های کمی و کیفی به این نتیجه رسید که در شهر پوتراجایا طراحی محیط و خیابان و... (عناصر فیزیکی) باعث افزایش هویت شهروندان نشده است.

1. Ismail

2. Putrajaya

در این زمینه نتایج پژوهش عزیززی و ارباب^۱ (۲۰۱۲) با عنوان «مطالعه هویت و حس مکان در شهرهای جدید» در محدوده شهر جدید هشتگرد تهران با روش توصیفی و تحلیلی نشان داده که وضعیت هویت و حس مکان در هشتگرد به طور کلی ضعیف تا متوسط ارزیابی شده است که به دلیل اهمیت مدت زمان سکونت در ایجاد حس هویت است، این در حالی است که این شهر در حدود دو دهه پیش ساخته شده و سابقه سکونت طولانی ندارد. پژوهان^۲ و همکاران (۲۰۱۵) در پژوهش دیگری با عنوان «هویت شهری و شهرهای جدید ایران»، بر اساس اصول و معیارهای مکتب اصفهان و با روش کیفی به این نتیجه رسیده است که از بین ۱۰ شهر جدید منتخب، به ترتیب شهر جدید بهارستان، اندیشه و پردیس از نظر مکانیابی و اصول طراحی شهری بیشترین هماهنگی را با شاخص‌های مکتب اصفهان دارند و از نظر ساکنان هویت‌مند هستند.

بررسی پیشینه‌های موجود در رابطه با تحلیل ابعاد هویت در شهرهای جدید نشان‌دهنده نگاهی تک بعدی و توصیفی به پدیده هویت است. به این معنا که در پژوهش‌های بررسی شده اولاً یک پژوهش جامع و کامل راجع به بحران هویت در شهرهای جدید وجود ندارد که هویت را از همه‌ی جنبه‌ها مورد بررسی قرار داده باشد؛ به این صورت که در اغلب آن‌ها تنها یک بعد هویت مثلاً بعد کالبدی یا اجتماعی بررسی شده است. ثانیاً تنها با بررسی وضعیت میانگین عوامل مؤثر بر هویت‌بخشی به شهرهای جدید، وضعیت تنوع در این شهرها بررسی شده و سپس همبستگی آن‌ها با متغیرهایی نظیر سن، تحصیلات و مدت سکونت سنجیده شده است. در حالی که در این پژوهش علاوه بر سنجش وضعیت عوامل هویت‌بخش در شهرک سپاهان‌شهر، میزان اثرگذاری متغیرها بر یکدیگر و بر حس تعلق سنجیده شده و به عبارتی نقش هر یک در ارتقای حس تعلق مشخص گردیده است که بر مبنای آن می‌توان به اولویت‌بندی هر یک از عوامل پرداخت.

۲. روش‌شناسی

پژوهش حاضر از نوع کاربردی و روش مورد استفاده نیز توصیفی-تحلیلی است. به منظور تحلیل توصیفی داده‌ها پس از تعیین شاخص‌ها و متغیرهای ارتقای هویت بر مبنای مطالعه منابع موجود و چارچوب نظری مربوط به هویت و به ویژه هویت در شهرهای جدید، از آزمون میانگین و نرم‌افزار SPSS نسخه ۲۰ و به منظور تعیین اثربخشی هر یک از متغیرها بر متغیرهای دیگر از روش تحلیل عاملی تأییدی و نرم‌افزار آموس گرافیک^۳ استفاده شده است. تحلیل عاملی تکنیکی است که کاهش تعداد زیادی از متغیرهای وابسته به هم را به صورت تعداد کوچکتري از ابعاد پنهان (عامل‌ها) امکان‌پذیر می‌سازد به طوری که در آن کمترین میزان گم شدن اطلاعات وجود داشته باشد. تحلیل عاملی، برخلاف رگرسیون چندگانه، تحلیل تشخیصی یا همبستگی کانونی (که در آنها تعداد زیادی متغیر مستقل و یک یا چند متغیر وابسته وجود دارد) روشی هم وابسته است که در آن کلیه متغیرها به صورت همزمان مدنظر قرار می‌گیرند.

1. Azizi & Arbab
2. Pazhuhan
3. Amos Graphic

با استفاده از این مدل تعدادی از معیارهای ناهمبسته با شاخص‌ها حذف گردیده و تنها معیارهایی که دارای همبستگی کامل و با معنا با شاخص‌های مورد مطالعه بودند باقی ماندند (موسوی و حکمت‌نیا، ۱۳۸۴، ص. ۵۹). در نهایت مدل ارتباط این شاخص‌ها و معیارهای هر شاخص و بارعاملی آن‌ها با یکدیگر ترسیم می‌گردد.

جدول ۱. جمع‌بندی شاخص‌های هویت‌مندی شهرها، شهرهای جدید و محلات

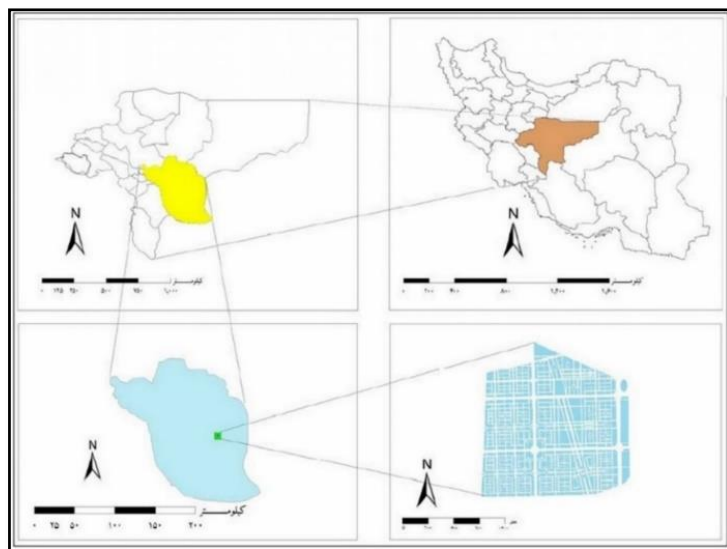
ابعاد	عوامل	شاخص‌ها	منبع
فیزی و ملموس	محیطی و طبیعی (اکولوژیک)	بستر جغرافیایی، طول و عرض، مقر شهر، انطباق با محیط طبیعی، عامل ایجاد شهر، توپوگرافی، هیدروگرافی، آسایش اقلیمی، نوع اقلیم، جهت تابش آفتاب، جهت جریان باد، کوه و تپه، رود، دریاچه، دره، پوشش گیاهی، تنوع خاک، مسیر آب، گونه‌های جانوری، شکل طبیعی، پاکیزگی، ارتباط با طبیعت	(گیفورد، ۱۳۷۸)، (دانشپور، ۱۳۷۹)، (جنکینز، ۱۳۸۱)، (قاسمی، ۱۳۸۳)، (شولتز، نوربرگ و شولتز، سیدنی‌الن، ۱۳۸۳)، (میرمقتدایی، ۱۳۸۳)، (لینچ، ۱۳۸۴)، (حبیبی، ۱۳۸۵)، (پاکزاد، ۱۳۸۵)، (بهزادفر، ۱۳۸۶)، (حبیب و همکاران، ۱۳۸۷)، (قاسمی و نگینی، ۱۳۸۹)، (معیدفر و مقدم، ۱۳۸۹)
	کالبدی و انسان ساخت	بافت کالبدی، ساختار مکانی-فضایی، شکل، ساخت اصلی، عناصر و اجزا، عناصر خطی، نشانه‌ها، گره‌ها، لبه‌ها، محلات، میدین، ورودی‌ها، نمادهای شهری، کالبد مصنوع، انتظام عوامل کالبدی، شبکه راه‌ها، شالوده شهر، فضاهای عمومی، مبلمان شهری، طرح و شکل ساختمان‌ها، نماها، محل قرارگیری نشانه‌ها، ارتباط با کالبد، مقیاس انسانی، محصوریت فضاها، چیدمان محیط ساخته شده، توجه به ارزش‌های معمارانه، نمایانی، قدرت دعوت‌کنندگی، فضاهای سبز شهری	(۱۳۸۹)، (وارثی و همکاران، ۱۳۸۹)، (امین‌زاده، ۱۳۸۹)، (بهزادفر، ۱۳۹۰)، (رحیمیون، ۱۳۹۰)، (وحیدا و نگینی، ۱۳۹۱)، (بنی‌هاشمی، ۱۳۹۲)، (پوردبهمی و نورتقانی، ۱۳۹۲)، (مبهوت و همکاران، ۱۳۹۲)، (برزگران و همکاران، ۱۳۹۲)، (پروشانسکی، ۱۹۸۳)، (مارکوس، ۲۰۰۰)، (وودوارد، ۲۰۰۰)، (فوت، ۲۰۰۴)، (راپاپورت، ۲۰۰۵)، (کاظمی، ۲۰۱۴)
ذهنی و انتزاعی	تاریخی - فرهنگی	استمرار و تداوم تاریخی، حافظه تاریخی، قدمت و سابقه تاریخی، به گوش رسیدن آوای گذشته، تداوم حضور، زمان، ارزش‌های تاریخی و فرهنگی موجود، نحوه اعمال آداب و رسوم، اعتقادات، توجه به میراث فرهنگی	(۱۳۸۹)، (وارثی و همکاران، ۱۳۸۹)، (امین‌زاده، ۱۳۸۹)، (بهزادفر، ۱۳۹۰)، (رحیمیون، ۱۳۹۰)، (وحیدا و نگینی، ۱۳۹۱)، (بنی‌هاشمی، ۱۳۹۲)، (پوردبهمی و نورتقانی، ۱۳۹۲)، (مبهوت و همکاران، ۱۳۹۲)، (برزگران و همکاران، ۱۳۹۲)، (پروشانسکی، ۱۹۸۳)، (مارکوس، ۲۰۰۰)، (وودوارد، ۲۰۰۰)، (فوت، ۲۰۰۴)، (راپاپورت، ۲۰۰۵)، (کاظمی، ۲۰۱۴)
	اجتماعی	احساس تعلق، خاطره‌انگیزی، رضایتمندی از محله، تعاملات اجتماعی ساکنان، تعامل انسان و محیط شهری، روابط همسایگی، آسودگی خاطر، همبستگی، سرزندگی، انعطاف‌پذیری، احساس تعهد، راحتی، ایمنی و امنیت، خودمانی بودن، دنجی، مشارکت فعال، رویدادها، مکان‌های عمومی، کانون تشکیل جلسات، تکرار مستمر الگوی خاص از رویدادها، حضور فعال مردم، حس مالکیت، رعایت سلسله مراتب عرصه‌های خصوصی-عمومی، خیابان‌های ایمن، عدالت، رفاه، اختلاط اجتماعی، نظارت اجتماعی، معنا، حس مکان، آرامش و آسایش	(۱۳۸۹)، (وارثی و همکاران، ۱۳۸۹)، (امین‌زاده، ۱۳۸۹)، (بهزادفر، ۱۳۹۰)، (رحیمیون، ۱۳۹۰)، (وحیدا و نگینی، ۱۳۹۱)، (بنی‌هاشمی، ۱۳۹۲)، (پوردبهمی و نورتقانی، ۱۳۹۲)، (مبهوت و همکاران، ۱۳۹۲)، (برزگران و همکاران، ۱۳۹۲)، (پروشانسکی، ۱۹۸۳)، (مارکوس، ۲۰۰۰)، (وودوارد، ۲۰۰۰)، (فوت، ۲۰۰۴)، (راپاپورت، ۲۰۰۵)، (کاظمی، ۲۰۱۴)
	ادراکی	تصویر ذهنی یکپارچه و روشن، غنای حسی، آزادی انتخاب، ایجاد وحدت بصری، مفاهیم نمادها در محیط، تشخیص، تشخیص، خودآگاهی، تمایز با زمینه، مشابهت، مجاورت، شمول، تجربه، خوانایی، جهت‌یابی، نشانه‌های	(۱۳۸۹)، (وارثی و همکاران، ۱۳۸۹)، (امین‌زاده، ۱۳۸۹)، (بهزادفر، ۱۳۹۰)، (رحیمیون، ۱۳۹۰)، (وحیدا و نگینی، ۱۳۹۱)، (بنی‌هاشمی، ۱۳۹۲)، (پوردبهمی و نورتقانی، ۱۳۹۲)، (مبهوت و همکاران، ۱۳۹۲)، (برزگران و همکاران، ۱۳۹۲)، (پروشانسکی، ۱۹۸۳)، (مارکوس، ۲۰۰۰)، (وودوارد، ۲۰۰۰)، (فوت، ۲۰۰۴)، (راپاپورت، ۲۰۰۵)، (کاظمی، ۲۰۱۴)

1. Proshansky
2. Marcus
3. Woodward
4. Foth
5. Rapoport
6. Qazimi

منبع	شاخص‌ها	عوامل	ابعاد
	شهری، دلبستگی به محیط، شخصی‌سازی محیط، داشتن حس خوب به محله، شادابی‌بخش بودن، خوشایندی بصری، تعهدات ساکنان نسبت به محیط		
	فعالیت‌های اقتصادی، سهولت دسترسی به خدمات، کارایی و عدالت، سازگاری، انطباق فرم و عملکرد، دسترسی مناسب، سرزندگی و تنوع، تعامل کارکردها، تقویت فعالیت‌های بومی، صنایع دستی، تنوع حضور عملکردها، آزادی انتخاب	عملکردی	
	همانندی و تشابه، ویژگی متمایز کننده، تمایز از غیر و تشابه با خودی، تشابه در عین تمایز، تداوم در عین تحول، وحدت در عین کثرت، یگانگی و وحدت، موجودیتی مستقل و عینی، عینیتی توأم با ذهنیت، ایجاد موجودیت مستقل برای مکان، هماهنگی بین معماری و زمینه، کیفیت و کمیت اطلاع از فضای شهر	شناختی	
	نرخ مسکن در بافت، رفاه، در آمد، نوع شغل	اقتصادی	

لازم به ذکر است که از بین عوامل ۸ گانه عامل شناختی و ادراکی به دلیل نزدیک بودن معیارها در تدوین پرسش‌ها با یکدیگر ادغام شدند و با عنوان عامل ادراکی مطرح شدند و عامل اقتصادی نیز به دلیل عدم پاسخگویی توسط ساکنین در ۱۵ نمونه اولیه و عدم دسترسی به اطلاعات صحیح و کامل از بین شاخص‌ها حذف گردید.

جامعه آماری این پژوهش تمامی ساکنین سپاهان‌شهر است. این شهرک که در فاصله ۸ کیلومتری جنوب دروازه شیراز شهر اصفهان، در انتهای محدوده قانونی شهر واقع شده و دارای مساحت حدود ۱۱۰۰ هکتار است (که در حال حاضر ۴۰۰ هکتار از این اراضی ساخته شده است) در حال حاضر یکی از بخش‌های منطقه ۵ شهر اصفهان به حساب می‌آید. بر طبق آمارنامه شهرداری اصفهان جمعیت این شهرک در سال ۱۳۹۹ برابر با ۳۹۷۷۷ نفر است.

شکل ۱. موقعیت فضایی استقرار محدوده مورد مطالعه در کشور، استان و شهرستان اصفهان

به منظور تعیین تعداد نمونه از فرمول حجم نمونه برای میانگین جامعه منتهی به روش دقت (فاصله اطمینان) استفاده شده است. بر طبق این فرمول تعداد نمونه آماری برای شهرک سپاهان شهر ۱۳۶ پرسشنامه به دست آمده که به منظور افزایش دقت ۱۵۰ پرسشنامه به صورت تصادفی در بین ساکنین شهرک توزیع گردید.

$$n = \frac{N * S^2 * t_{1-\frac{\alpha}{2}}^2}{(N - 1) * d^2 + S^2 * t_{1-\frac{\alpha}{2}}^2} = \frac{39776 * 0.30^2 * 1.96^2}{39776 * 0.05^2 + 0.30^2 * 1.96^2} = 136$$

- n: حجم نمونه آماری
- a: دامنه آزمون (برای سطح اطمینان ۹۵٪ مقدار آلفا برابر ۱٪ است)
- t: مقدار تعیین شده از روی جدول توزیع t بر اساس سطح اطمینان
- d: خطای برآورد میانگین
- N: حجم جامعه
- S²: انحراف معیار (عمیدی، ۱۳۸۸)

۳. یافته‌ها

۳.۱. یافته‌های توصیفی توصیفی

بر اساس معیارهای به دست آمده از مبانی نظری، معیارهای هویت‌بخش به شهرهای جدید در قالب پرسشنامه در اختیار ۱۵۰ نفر از ساکنان سپاهان شهر قرار داده شد. نتایج حاصل از بررسی این پرسشنامه‌ها در هر یک از ابعاد ۶ گانه حاکی از آن است که:

- **شاخص‌های محیطی و طبیعی:** سپاهان‌شهر به طور کلی، از نظر این شاخص‌ها در وضعیت خوبی قرار گرفته است و ساکنین در سپاهان‌شهر با اختلاف قابل توجهی در تمامی متغیرها بالاترین درصد را به گزینه خوب اختصاص داده‌اند.
- **شاخص‌های کالبدی و فضایی:** به طور کلی ساکنین سپاهان‌شهر از وضع کالبدی و فضایی سپاهان‌شهر رضایت داشته و تمامی متغیرها در جمع‌بندی، امتیاز متوسط به بالا (خوب) گرفته است.
- **شاخص‌های تاریخی-فرهنگی:** از بین متغیرهای تاریخی و فرهنگی آن چه موجب هویت‌بخشی به سپاهان‌شهر شده است، تداوم سکونت ساکنان اولیه در شهر است، اما به علت نوساز بودن شهرک، قدمت نقش زیادی در هویت‌بخشی ایفا نکرده و ساکنان آن را متوسط و نسبتاً مناسب ارزیابی کردند.
- **شاخص‌های اجتماعی:** بر خلاف تصویری که اکثر افراد از شهرک‌های نوساز دارند مبنی بر این که ساکنان دیدگاه منفی نسبت به محل سکونتشان داشته و احساس تعلق خاطر به آن ندارند، با توجه به تحلیل‌های صورت گرفته، مشاهده می‌شود که اغلب ساکنین، احساس تعلق خاطر زیادی به سپاهان‌شهر داشته و شاخص‌های اجتماعی را در مجموع خوب و متوسط رو به بالا ارزیابی کرده‌اند.
- **شاخص‌های ادراکی:** از بین متغیرهای ادراکی، ساکنین سپاهان‌شهر، وضعیت آسایش و آرامش ساکنان، آسایش و آرامش افراد پیاده، شادی‌بخش بودن محیط را خوب و متوسط به بالا توصیف کردند. هرچند در مورد شادی بخش بودن محیط سپاهان‌شهر عده‌ای نیز اعلام نارضایتی کرده و علت آن را فقدان فعالیت‌های اجتماعی و گروهی، کمبود برنامه‌های تفریحی و فرهنگی در محیط شهر بیان کردند.
- **شاخص‌های عملکردی:** از نظر ساکنین سپاهان‌شهر، وجود فعالیت‌های اقتصادی به منظور تأمین نیازهای ساکنان و همچنین سهولت دسترسی به این خدمات برای افراد پیاده و سواره، مطلوب است. کارایی و عملکرد خدمات و فعالیت‌های اقتصادی در سپاهان‌شهر نسبتاً مطلوب بوده و اغلب ساکنان از وضع خدمات و بازارها و مراکز خرید راضی هستند اما به علت تمرکز و تجمع اغلب کاربری‌ها و خدمات در بلوار غدیر، تا حدودی اصل دسترسی عادلانه از تمام نقاط سپاهان‌شهر به این کاربری‌ها رعایت نشده است.

جدول ۲. میانگین معیارهای هویت‌بخش در سپاهان‌شهر

میانگین	معیار	ابعاد	میانگین	معیار	ابعاد
۳/۴۸	میزان سرزندگی و پویایی شهر	ابعاد زیست‌محیطی	۴/۰۸	موقعیت قرارگیری در محدوده شهر	ابعاد مکانی
۳/۰۳	نظارت اجتماعی بر فضاها توسط ساکنان		۳/۸۷	فاصله تا اصفهان	
۳/۱۴	همه شمول بودن فضاهای عمومی		۳/۶۷	انطباق با محیط طبیعی	
۳/۵۵	حس مالکیت و تعهد بر محیط		۳/۵	توپوگرافی و شیب معابر	
۳/۴۱	خودمانی و دنج بودن اماکن عمومی		۳/۶۷	آسایش اقلیمی	
۳/۶۵	احساس راحتی		۳/۴۵	وجود کوه‌ها و تپه‌های اطراف	

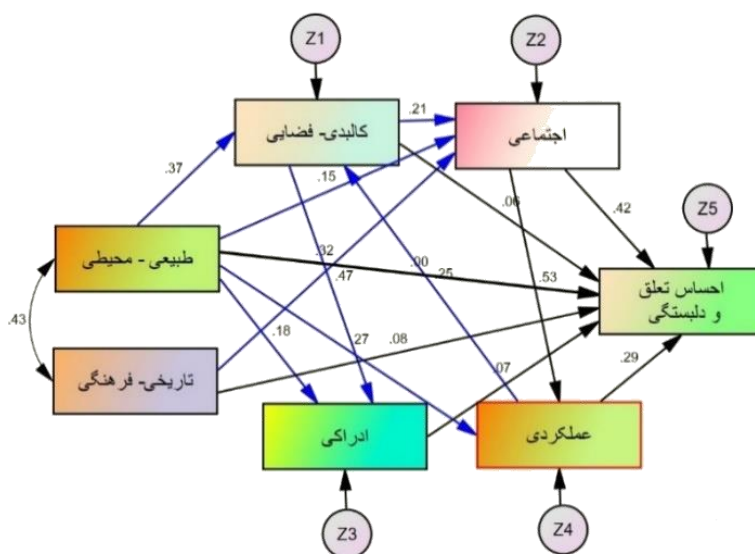
میانگین	معیار	ابعاد	میانگین	معیار	ابعاد
۳/۰۳	ارزش‌های مشترک بین ساکنان	۳/۵۷	۳/۵۷	کیفیت پوشش گیاهی و درختان معابر	کالبدی و فضایی
۳/۳۴	اهمیت به برپایی مراسم‌های جمعی مذهبی		۳/۸۱	کیفیت پاکیزگی معابر و فضاهای باز	
۲/۹۹	تعداد مکان‌ها برای برگزاری جلسات عمومی		۳/۳۱	نبود نخاله‌های ساختمانی و ضایعات	
۳/۴۹	رعایت مرز فضاهای عمومی و خصوصی		۳/۹۶	بافت کالبدی	
۳/۳۱	میزان برخورداری از رفاه و عدالت		۳/۹۳	رعایت سلسله مراتب معابر	
۳/۳۳	رضایت از ساعات فعال بودن مراکز عمومی		۳/۹۴	نفوذپذیر بودن بافت	
۳/۲۲	کنترل محدوده توسط تشکل‌های سیاسی		۳/۵۲	کیفیت کفسازی معابر	
۳/۷۳	سهولت دسترسی به تسهیلات و امکانات		۳/۱۴	مناسب بودن معابر برای عبور کم‌توانان	
۳/۵۵	رعایت حریم خصوصی زندگی افراد		۳/۲	وجود مسیرهای دوچرخه و پیاده مناسب	
۳/۱۵	استمرار الگوی خاصی از رویدادهای اجتماعی و فرهنگی		۳/۵۳	دسترسی به معابر برای رسیدن به فضاهای جمعی	
۳/۶۱	امکان زندگی اجتماعی و خصوصی در کنار هم		۳/۷۱	دسترسی به معابر برای رسیدن به مراکز خرید	
۳/۴۳	وضعیت ایمنی و آرامش خیابان‌های محدوده		۳/۶۱	کیفیت کالبد و ساختار مراکز جمعی	
۳/۷۷	وضعیت و کیفیت کاربری‌های روزانه		۳/۶۲	وضع میدانی از نظر ساختار کالبدی	
۳/۷۷	سازگاری مراکز خرید و عدم تداخل فعالیت‌ها		۳/۵۳	وجود ورودی‌های منحصر به فرد	
۳/۵۶	وضعیت پویایی کاربری‌های شبانه		۲/۹۹	تعداد و کیفیت مناسب مبلمان شهری	
۳/۸۲	آسایش و آرامش ساکنان در محیط محدوده		۳/۲۵	وجود سطل زباله در فواصل مناسب	
۳/۴۶	شادی بخش بودن محیط		۳/۱۵	وجود کیوسک تلفن در فواصل مناسب	
۳/۳۱	تأثیر نشانه‌ها در معنابخشی به محدوده		۳/۴۶	کیفیت فضاهای عمومی	
۳/۵۷	خوانایی تابلوهای هدایت و راهنمایی رانندگی		۳/۵۷	قابلیت تفکیک مرزهای محدوده از اطراف	
۳/۵۲	وضعیت آسایش و آرامش افراد پیاده	۳/۵۶	وضعیت نماهای بیرونی ساختمان‌ها		
۳/۶۳	آزادی انتخاب در استفاده از فضاهای عمومی	۳/۳۶	محل قرارگیری و در دید بودن نشانه‌ها		
۳/۲۹	خاطرات، احساس‌ها و ارزش‌های یکپارچه	۳/۵۷	رعایت مقیاس انسانی در ساخت و سازها		
۳/۵۲	وجود تصویر ذهنی یکپارچه و روشن	۳/۱۳	در معرض دید بودن فضاها و عدم وجود گوشه‌های پنهان		
۳/۳۸	حضور فعال ساکنان در فعالیت‌های مختلف	۳/۴۵	قدرت دعوت‌کنندگی فضاهای عمومی		
۳/۲۳	وجود المان و نشانه‌ها برای خوانایی	۳/۵۸	کیفیت فضاهای سبز		
۲/۴۱	وجود المان‌های هنری در فضاهای عمومی	۳/۲	تفاوت بین ساختمان‌ها و بناها		
۳/۴۷	میزان خوشایندی بصری	۳/۴۹	تفاوت بین بلوارهای موجود		
۳/۱۴	کیفیت خدمات پزشکی، بهداشتی و درمانی	۳/۲۹	تفاوت بین بازارچه‌های هر محله		
۳/۶۵	میزان خوانایی سپاهان‌شهر	۳/۴۲	تفاوت مراکز خرید و مغازه‌ها		
۳/۸۳	جهت‌یابی آسان مسیر	۳/۶۶	محصوریت فضاها		
۳/۵۸	میزان استفاده از عناصر شاخص در آدرس‌دهی	۳/۷	میزان رضایت از سیما و وضع ظاهری		
۳/۶۸	میزان احساس خوب	۳/۰۵	وضعیت قدمت، استمرار و سابقه تاریخی		
۳/۶۹	میزان رضایت از نام شهر	۳/۷۵	تداوم حضور ساکنان اولیه تا به امروز		

میانگین	معیار	ابعاد	میانگین	معیار	ابعاد
۴/۱۲	تأثیر موقعیت قرارگیری عناصر شاخص در خوانایی		۳/۷۳	تداوم سکونت ساکنان در سال‌های طولانی	
۳/۷۳	عدم نیاز به سفر به کلانشهر	ملکداری	۲/۶۵	وجود ارزش‌های تاریخی و فرهنگی	تداوم
۳/۶۵	وضعیت وجود خدمات روزانه		۲/۹۶	وجود اعتقادات و آداب و رسوم خاص	
۳/۵۵	عملکرد مناسب فعالیت‌های اقتصادی		۲/۴۶	وضعیت توجه به میراث فرهنگی	
۳/۴۴	دسترسی عادلانه از تمام نقاط به خدمات		۳/۷۱	احساس تعلق خاطر و دلبستگی به محدوده	
۳/۶۲	انطباق عملکرد با فرم ظاهری ساختمان‌ها		۳/۶۳	تشویق دیگران به سکونت و ادامه سکونت	
۳/۴۵	وجود کاربری‌های مختلط و تنوع در کاربری‌ها		۳/۶۵	تداوم در استفاده از مراکز خرید و بازارچه‌ها	
۳/۵۴	تعامل مناسب بین کاربری‌ها و عملکردها		۳/۶۸	میزان وابستگی به شهر	
۳/۷۱	آزادی انتخاب در هنگام خرید و تأمین نیازها		۲/۷۱	میزان شناخت از همسایگان	
۳/۵۲	کیفیت عملکردهای مذهبی		۳/۳۲	میزان خاطره‌انگیزی	
۳/۳۳	کیفیت عملکردهای فرهنگی و تفریحی		۳/۶۹	میزان رضایتمندی از شهر	
۳/۱۷	کیفیت عملکردهای ورزشی		۳/۶۵	تمایل به ماندگاری در شهر	
۳/۵۸	کیفیت مراکز خرید زنجیره‌ای		۳/۱۷	تمایل به داشتن ارتباط و تعاملات اجتماعی	
۳/۲۷	تحریک احساس‌ها و هیجانات، با حضور در فضاهای عمومی		۳/۲۷	اهمیت به واحدهای همسایگی و خانوارهای اطراف	
۳/۷۷	مستقل بودن نسبت به کلانشهر		۳/۰۳	میزان ارتباط با فضاهای مذهبی-فرهنگی موجود	
۲/۹۹	وضعیت قیمت زمین و مسکن		۳/۰۴	تأثیر حضور در مجتمع‌های چندواحدی در همبستگی ساکنان	
۳/۱۱	وضعیت رفاه اقتصادی		۳/۳۸	ارتباط با فضاهای تفریحی و ورزشی موجود	
۳/۳۲	رونق کسب و کار و فعالیت‌های تجاری موجود	۲/۹۷	مشارکت ساکنان در فعالیت‌های اجتماعی		

۳.۲. یافته‌های استنباطی

شش بعد هویت بخش به شهرهای جدید، به همراه حس تعلق به عنوان متغیر وابسته ۷ متغیر مدل تحلیل عاملی برای این پژوهش هستند که به صورت مدل تحلیل مسیر در محیط نرم‌افزار AG ترسیم شده است. این مدل در واقع یک مدل ساختاری است که دارای متغیرهای مشاهده شده بیرونی و درونی هستند؛ که ضمن سنجش آلفا، به نحوه ارتباط بین متغیرها پرداخته شده است. پس از تدوین مدل پژوهش، میزان اثربخشی آن‌ها و در نتیجه میزان تأثیرگذاری بر متغیر وابسته احساس تعلق (Y_5) پرداخته شده است. کواریانس بدین مفهوم است که، اگر با تغییر مثبت یا منفی متغیر مستقل، متغیر وابسته نیز دچار تغییر شود، بنابر این ارتباط معناداری بین آن‌ها وجود دارد؛ و مقدار P.VALUE

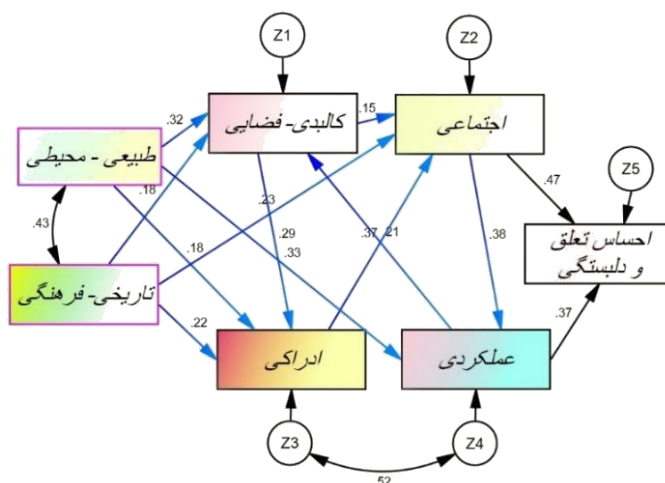
آن بایستی کمتر از ۰/۰۵ باشد که به این مفهوم است که، این رابطه دارای تفاوت معناداری با صفر است. با توجه به (شکل ۲)، که در آن مقادیر مربوط به هر یک از متغیرها لحاظ شده، مشخص شده که ارتباط و هم تغییری بین برخی متغیرها وجود ندارد. که این متغیرها به این شرح است: $X_1 \rightarrow Y_2$ ، $X_1 \rightarrow Y_5$ ، $X_2 \rightarrow Y_2$ ، $X_2 \rightarrow Y_5$ و $Y_3 \rightarrow Y_5$. بنابراین ۶ مسیر از مدل اولیه حذف شده تا بر این اساس مدل به برازش مطلوبی برسد.

شکل ۲. ارزش‌های مدل مفروض

شکل ۳ امتیاز استاندارد شده متغیرها را نشان داده، اگر مقایسه‌ای با شکل (۲) که غیراستاندارد است داشته باشیم، می‌بینیم که مقادیر استاندارد پایین‌تر از مقادیر غیراستاندارد است. به عنوان مثال ارتباط بین $X_1 \rightarrow Y_2$ در مدل غیر استاندارد ۰/۴۸ است، که برای استاندارد شده برابر با ۰/۳۹ است. بنابراین در مدل استاندارد شده نهایی، مقادیر خطاها، ارتباط بین متغیرها را کم می‌کند و به واقعیت بسیار نزدیک‌تر است.

جدول ۳ وزن رگرسیونی متغیرها را نشان می‌دهد. متغیرهایی که مقادیر بتا (Estimate) بالاتری داشته باشد و مقدار P.VALUE آن‌ها کمتر از ۰/۰۵ باشد، دارای اثربخشی بیشتری بر متغیر وابسته هستند. با توجه به این جدول مشخص است که در شهرک سپاهان‌شهر دو متغیر اجتماعی (Y2) و عملکردی (Y4)، به صورت مستقیم بر روی احساس تعلق اثرگذار بوده، و سایر متغیرها (طبیعی-محیطی، تاریخی-فرهنگی، کالبدی و ادراکی) به صورت غیرمستقیم بر دلبستگی و احساس تعلق ساکنان اثرگذار بوده است.

شکل ۳. وزن‌های رگرسیونی استاندارد

جدول ۳. وزن رگرسیونی ارتباط بین متغیرهای مستقل و وابسته

			ضریب بتا	خطای معیار از میانگین	نسبت بحرانی	سطح معناداری
کالبدی-فضایی	<---	طبیعی-محیطی	۰/۴۸۱	۰/۰۹۴	۵/۰۹۷	***
عملکردی	<---	طبیعی-محیطی	۰/۳۸۶	۰/۰۸۶	۴/۵۰۷	***
اجتماعی	<---	تاریخی-فرهنگی	۰/۲۳۲	۰/۰۴۶	۵/۰۰۴	***
احساس تعلق	<---	اجتماعی	۰/۶۸۳	۰/۱۰۱	۶/۷۳۰	***
احساس تعلق	<---	عملکردی	۰/۴۳۰	۰/۰۸۲	۵/۲۷۷	***
ادراکی	<---	طبیعی-محیطی	۰/۲۸۱	۰/۱۲۲	۲/۲۹۹	۰/۰۲۱
ادراکی	<---	کالبدی-فضایی	۰/۶۱۹	۰/۱۰۰	۶/۱۸۹	***
اجتماعی	<---	کالبدی-فضایی	۰/۲۵۶	۰/۰۷۲	۳/۵۶۰	***
کالبدی-فضایی	<---	عملکردی	۰/۱۹۲	۰/۰۷۶	۲/۵۱۴	۰/۰۱۲
عملکردی	<---	اجتماعی	۰/۶۵۳	۰/۰۷۹	۸/۲۷۳	***

بر این اساس دو مسیر مستقیم بین متغیرهای مستقل و متغیر وابسته (احساس تعلق Y5) وجود دارد: مسیر شماره ۱: Y2 ← Y5، بیانگر اثربخشی متغیرهای اجتماعی بر احساس تعلق است. همانطور که در تحلیل‌های توصیفی نیز بیان شد، از بین متغیرهای اجتماعی، بالاترین امتیاز مربوط به احساس رضایتمندی، دلبستگی و وابستگی ساکنان سپاهان‌شهر و همچنین تمایل ساکنان به ماندگاری و ادامه سکونت در سپاهان‌شهر است. همچنین درصد بالایی از ساکنان دیگران را تشویق به سکونت در سپاهان‌شهر می‌کنند. ساکنان این حس تعلق خاطر بالا را ناشی از احساس راحتی و رفاه و عدالت در سپاهان‌شهر می‌دانند.

مسیر شماره ۲: Y4←Y5، بیانگر ارتباط و اثربخشی متغیرهای عملکردی بر روی متغیر احساس تعلق و دلبستگی است. با توجه به تحلیل‌های توصیفی، ساکنان از فعالیت‌های اقتصادی و مراکز تجاری سپاهان‌شهر نسبتاً رضایت داشته و کارایی آن‌ها را مطلوب ارزیابی کرده‌اند. همچنین اکثر ساکنان نیازهای روزانه و ماهانه خود را از سپاهان‌شهر تأمین می‌کنند و سپاهان‌شهر را از نظر عملکردی شهرکی مستقل می‌دانند. متغیر دیگری که ساکنان از آن احساس رضایت کرده تنوع کاربری‌ها و وجود کاربری‌های مختلط در سپاهان‌شهر است که به ساکنان آزادی انتخاب داده و سلاطی مختلف ساکنان را در نظر گرفته است. همچنین ساکنان کیفیت سایر کاربری‌ها اعم از مذهبی، فرهنگی، ورزشی، تفریحی و ... را نیز مطلوب می‌دانند.

سایر متغیرها به صورت مستقیم ارتباط معناداری با متغیر وابسته احساس تعلق و دلبستگی نداشته‌اند، بنابراین از مدل پژوهش حذف شده‌اند.

برای سنجش برازش مدل، از جدول کای اسکوئر استفاده شده است. با توجه به مقدار کای اسکوئر که برابر با ۹۱/۲۷ است و از مدل استقلال فاصله زیادی دارد، نتیجه می‌شود که مدل مناسب است. هرچند ممکن است در پاره‌ای از موارد نیاز به اصلاح داشته باشد.

جدول ۴. مقدار خی ۲ و سطح معناداری آن

مدل	تعداد پارامتر	کای اسکوئر	درجه آزادی	سطح معناداری	کای اسکوئر نسبی
مدل مفروض	۱۸	۹۱/۲۷۸	۱۰	۰/۰۰۰	۹/۱۲۸
مدل اشباع شده	۲۸	۰/۰۰۰	۰		
مدل استقلال	۷	۵۲۵/۰۸۹	۲۱	۰/۰۰۰	۲۵/۰۰۴

۴. بحث

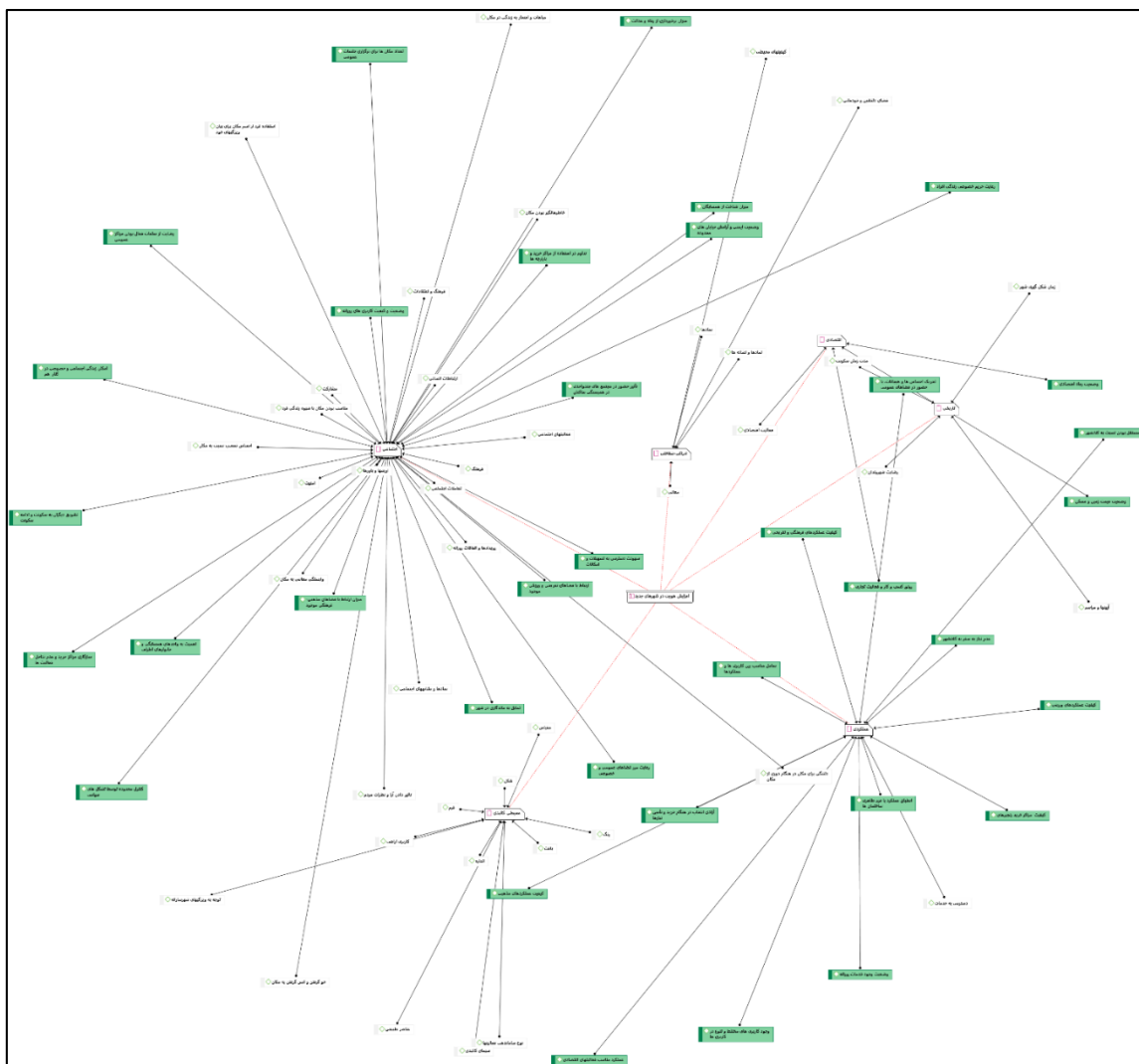
شهرها و شهرک‌های جدید که به عنوان راه‌حلی برای برون‌رفت از مشکل افزایش تراکم جمعیتی در شهرها به ویژه شهرهای بزرگ و کلان‌شهرها در سراسر دنیا ایجاد شده‌اند، امروزه تنها به عنوان خوابگاهی برای ساکنان به حساب می‌آیند. این در حالی است که شهرها به عنوان مجموعه‌ای از عوامل طبیعی، اجتماعی و محیط‌های شناخته شده توسط انسان؛ دارای هویتی خاصی است. هویتی که شهر را از سایر شهرها متمایز می‌سازد و به جمعیت ساکن در آن معنا می‌بخشد. در این رابطه پژوهش‌های مختلف انجام شده که در آن‌ها بر ابعاد مختلف در ایجاد هویت شهرها تأکید شده است. والتر بور، بر قابلیت بازشناسی یک مکان، و حس دلبستگی و حساسیت به محیط اشاره می‌کند که از طریق ایجاد تنوع در شکل و نحوه قرارگیری فضاها، دسترسی به فضاها و کاربری‌ها به وجود می‌آید. به عبارتی هویت‌بخشی از طریق ابعاد ادراکی حاصل می‌شود که برای دستیابی به آن می‌توان از تغییر در ابعاد کالبدی و

عملکردی بهره برد (کاظمی^۱، ۲۰۱۴). علاوه بر این نتایج پژوهش انجام شده توسط وارثی و همکاران در سال ۱۳۹۰ در فولادشهر اصفهان، سرایی و همکاران در سال ۱۳۹۴ در جهرم و ربانی و همکاران در سال ۱۳۸۹ در شهر جدید پردیس نیز نشان‌دهنده همبستگی مثبت بین میزان رضایت ساکنین از دسترسی به خدمات شهری، احساس تعلق و هویت شهری است (وارثی و همکاران، ۱۳۹۰، سرایی و همکاران، ۱۳۹۴ و ربانی و همکاران ۱۳۸۹). نتایج این تحقیق نیز نشان‌دهنده ارتباط مستقیم و مثبت بین شاخص‌های عملکردی هویت شهری بر ایجاد و افزایش حس تعلق است تا جایی که بخشی از رضایت ساکنان در شاخص‌های هویت‌بخش در سپاهان‌شهر مربوط به شاخص‌های عملکردی است. به گونه‌ای که ساکنان سپاهان شهر را از نظر عملکردی شهرکی مستقل می‌دانند و معتقدند تنوع کاربری‌ها به ساکنان آزادی انتخاب داده و سلبایق مختلف ساکنان را در نظر گرفته تا نیازهای آن‌ها را بر اساس سلبایق مختلف برطرف کند.

از سوی دیگر در پژوهش‌های دیگر این هویت چیزی بیشتر از ابعاد کالبدی و به عنوان زیرساختی از هویت شخصی شامل هویت اجتماعی و جنسیتی و شناخت محیط کالبدی تعریف می‌گردد. این شناخت نیز به افکار و ارزش‌های افراد مختلف در رابطه با مکان و ارتباط میان مکان‌ها بستگی دارد (پروشانسکی^۲، ۱۹۸۳). در این رابطه فوٹ به اهمیت روابط اجتماعی اشاره می‌کند و معتقد است این روابط در شهرهای قدیمی از طریق مکان‌های عمومی مرکزی به عنوان کانون تشکیل جلسات سنتی (میدان و بازار)، ایجاد می‌شد. به عبارتی حس هویت و احساس تعلق دیگر خیلی کمتر از آجرها و مصالح به کار رفته در ساختمان‌ها مشتق می‌شود (فوٹ^۳، ۲۰۰۴). پژوهان و همکاران نیز بر اهمیت عوامل کالبدی و توجه به ویژگی‌های شهرسازانه در ایجاد و تقویت حس هویت تأکید نموده است (پژوهان^۴ و همکاران، ۲۰۱۵). این در حالی است که نتایج پژوهش اسماعیل و همکاران (۲۰۰۸) در شهر جدید پوتراجایا نشان‌دهنده عدم تأثیر عوامل کالبدی و نحوه طراحی شهرها در ایجاد حس تعلق به محیط است (اسلامی^۵ و همکاران، ۲۰۰۸). نتایج پژوهش خلیلی و دهقانی نیز مؤید این نکته است که کیفیات کالبدی تنها یک بعد از تجربه مکان هستند و ارتباطات اجتماعی به عنوان عواملی مهمتر باید مورد توجه قرار گیرد (خلیلی و دهقانی، ۱۳۹۹). در این رابطه ترابی و سیما در پژوهش خود بر ۳ بعد معنا، فعالیت و کالبد تأکید دارند (ترابی و سیما^۶، ۲۰۱۳). شاخص اجتماعی نیز در این پژوهش به عنوان یکی دیگر از شاخص‌های هویت‌بخش به دست آمده که به طور مستقیم بر افزایش حس تعلق تأثیرگذار هستند. ساکنان این شهرک بر خلاف دیدگاه غالبی که در رابطه با این شهرها وجود دارد، نسبت به شهر احساس رضایت دارند و تمایل به سکونت در این شهر دارند و دیگران را نیز به زندگی در این شهر

1. Qazimi
2. Proshansky
3. Foth
4. Pazhuhan
5. Ismail
6. Torabi & Sima

تشویق می‌کنند. این امر بر اساس نتایج به دست آمده از پژوهش و بالاتر بودن میانگین متغیرهای حس تعلق و دلبستگی به محیط و تشویق ساکنین به حضور در شهرک سپاهان از ۳ (حد متوسط طیف لیکرت) مشخص است. در شهرهای جدید موضوع دیگری که مورد تأکید قرار می‌گیرد و عمدتاً به عنوان نقطه ضعف باعث کاهش هویت شهرها می‌گردد، قدمت پایین این شهرها و نداشتن سابقه سکونت طولانی است (عزیزی و عرب، ۲۰۱۲). در سپاهان شهر نیز این عامل به عنوان یکی از نقاط منفی بوده اما در عوض تداوم سکونت ساکنان اولیه در سپاهان شهر به عنوان یک عامل مثبت باعث تقویت حس هویت و تعلق به سپاهان شهر شده است.

شکل ۴. فراتحلیل یافته‌های پژوهش‌های مشابه در مقایسه با پژوهش حاضر

بر اساس عوامل پیش گفته می‌توان به این نتیجه رسید که این پژوهش ترکیبی از نتایج به دست آمده از تحقیقات پیشین را در قالب مدل عوامل مؤثر بر ایجاد حس تعلق به دست آورده است. بر اساس این مدل دو عامل عملکردی و اجتماعی به صورت مستقیم و سایر عوامل و ابعاد از طریق این دو عامل بر ایجاد حس تعلق اثرگذار هستند.

۵. نتیجه‌گیری

امروزه با توجه به پیشرفت‌های دنیای جدید و افزایش جمعیت و گسترش شهرها و همچنین شکل‌گیری شهرهای جدید و پیرامونی، به مساله هویت و ایجاد حس تعلق ساکنان به شهر کمتر توجه شده است. این موضوع باعث شده که ویژگی و هویت مکانی ساکنان شهرها از بین برود و جامعه به یک فضای فرهنگی بی‌هویت، بدون تشخیص و پیچیده تبدیل شود. با ایجاد ویژگی‌های مکانی و هویتی می‌توان حس تعلق فرد به مکان خاص و یا شهر را ایجاد و تقویت نمود. این موضوع به ویژه در شهرهای جدید حائز اهمیت است. چرا که در این شهرها عموماً مجموعه‌ها به صورت شطرنجی، بدون همخوانی با محیط پیرامونی و بدون توجه به مسائل بوم‌شناختی، اقلیمی و نیز ویژگی‌های اجتماعی، فرهنگی و تاریخی قشری که قرار است سکنی داده شوند، ساخته شده‌اند و معمولاً نقش خوابگاهی بزرگ را ایفا می‌کنند و هیچ گونه تعلق در ساکنان به وجود نمی‌آورد بر این اساس این پژوهش با هدف تحلیل ابعاد هویت شهری و اثرگذاری آن‌ها بر حس تعلق شهروندان در شهرک جدید سپاهان شهر اصفهان انجام شده است. مهمترین یافته‌های این پژوهش در پاسخ به پرسش‌های پژوهش نشان‌دهنده موارد زیر است:

- شاخص‌های مؤثر بر هویت‌بخشی به شهرک‌های جدید بر مبنای مطالعه مبانی نظری در ۸ گروه محیطی-طبیعی، کالبدی-فضایی، تاریخی، اجتماعی، ادراکی، عملکردی، شناختی و اقتصادی قابل طبقه‌بندی هستند. که در این پژوهش ۲ شاخص شناختی و ادراکی به دلیل شباهت در معیارها و گویه‌ها با یکدیگر ادغام شده و شاخص اقتصادی نیز به دلیل عدم پاسخگویی توسط ساکنان در ۱۵ نمونه اولیه و در نتیجه عدم دسترسی به اطلاعات حذف شده است.
- با توجه به پرسش‌های انجام گرفته از ساکنین شهرک سپاهان شهر، ساکنین در مجموع از شاخص‌های محیطی-طبیعی، کالبدی-فضایی، تاریخی-فرهنگی، اجتماعی، ادراکی راضی بوده‌اند و این شاخص‌ها به ترتیب در مجموع امتیاز ۳/۶۶، ۳/۴۸، ۳/۱، ۳/۳۸، ۳/۴۹ و ۳/۴۶ (متوسط به بالا) را به خود اختصاص داده است. لازم به ذکر است که در بین معیارهای شاخص تاریخی-فرهنگی آن چه موجب هویت‌بخشی به سپاهان شهر شده است، تداوم سکونت ساکنان اولیه در شهر است، اما به علت نوساز بودن شهرک، قدمت نقش زیادی در هویت‌بخشی ایفا نکرده است و ساکنان آن را متوسط و نسبتاً مناسب ارزیابی کردند. علاوه بر این در شهرک عدم وجود نشانه و المان، عدم شناخت ساکنان و همسایگان از یکدیگر و روابط و تعاملات ضعیف بین آن‌ها و همچنین وجود ساختمان‌ها و بناهای

مشابه و عدم وجود تمایز و تفاوت مناسب که موجب شاخص شدن آن‌ها از یکدیگر شود باعث نارضایتی و کاهش احساس تعلق و دلبستگی ساکنان به شهرک و پایین آمدن هویت شده است.

- شاخص‌های اجتماعی و عملکردی به ترتیب با بارهای عاملی $0/683$ و $0/430$ بیشترین تأثیر را بر روی احساس تعلق ساکنان شهرک سپاهان‌شهر داشته‌اند؛ که به طور واضح تر می‌توان به کیفیت بالای کاربری‌ها و عملکردهای موجود در سپاهان شهر، به خصوص کاربری‌های تجاری، مذهبی - فرهنگی و فضای سبز، رضایتمندی زیاد ساکنان و احساس آرامش و آسایش در محیط و تمایل بالای ساکنان به ادامه سکونت در سپاهان‌شهر اشاره کرد. این دو شاخص از بین شش شاخص اشاره شده به صورت مستقیم بر افزایش حس تعلق شهروندان اثرگذار هستند. لازم به ذکر است که از بین دیگر شاخص‌ها، شاخص طبیعی - محیطی با بار عاملی $0/386$ بر شاخص عملکردی و شاخص‌های کالبدی - فضایی و تاریخی - فرهنگی به ترتیب با بار عاملی $0/256$ و $0/232$ بر متغیر اجتماعی و از آن طریق بر احساس تعلق شهروندان اثرگذار هستند و به عبارتی رابطه‌ای غیر مستقیم با احساس تعلق دارند. لازم به ذکر است که نتایج تحلیل توصیفی نیز نشان‌دهنده آن است که به علت نوساز بودن شهرک سپاهان‌شهر و پایین بودن قدمت آن از اهمیت تأثیر شاخص تاریخی - فرهنگی بر احساس تعلق ساکنان کاسته شده است.

بر این اساس برای افزایش هویت در شهرهای جدید سپاهان‌شهر اقداماتی در شکل ۵ پیشنهاد شده است. لازم به ذکر است که با توجه به اینکه عامل اجتماعی و عملکردی تأثیری مستقیم بر احساس تعلق شهروندان دارند، به منظور ارتقای حس تعلق شهروندان لازم است اقدامات مربوط به این دو عامل در اولویت قرار گیرد.

اقدامات	بعد	اقدامات	بعد
<ul style="list-style-type: none"> - برگزاری مراسم‌های خاص به منظور ترویج ارزش-ها در بین ساکنان - تدوین ضوابط به منظور استفاده از اشکال هندسی سنتی در ساخت و سازها 	<p>کیفیت</p>	<ul style="list-style-type: none"> - ارتقا حمل و نقل عمومی با افزایش تعداد و کیفیت اتوبوس‌ها - طراحی مسیرهای مخصوص پیاده با شیب مناسب - افزایش پوشش گیاهی و طراحی آب‌نما در فضاهای عمومی 	<p>زیبایی</p>
<ul style="list-style-type: none"> - برگزاری جلسات عمومی، همایش‌ها و ... به منظور افزایش تعاملات اجتماعی - ساماندهی فضاهای عمومی و تزیین فضاهای تفریحی- ورزشی و فرهنگی در سطح شهر - در نظر گرفتن مکان‌های مناسب برای برگزاری مراسم‌های عمومی - طراحی مناسب مکان‌های تجمع برای افزایش قدرت دعوت کنندگی این اماکن - در نظر گرفتن گشت‌های دوره‌ای در سپاهان شهر در ساعات مختلف شبانه روز در مکان‌هایی که امکان کنترل و نظارت توسط مردم وجود ندارد - در نظر گرفتن کاربری‌های فعال شبانه در بازارچه-های محلات به منظور ارتقا پویایی و امنیت - تأسیس شورای محلی در شهرها از ساکنان به منظور افزایش تعهد و در نتیجه افزایش حس تعلق ساکنان 	<p>کیفیت</p>	<ul style="list-style-type: none"> - تزیین کاربری تفریحی، ورزشی و گردشگری به منظور شاخص کردن شهرها - تدوین مقرراتی برای در معرض دید نگذاشتن نخاله‌های ساختمانی 	<p>زیبایی</p>
<ul style="list-style-type: none"> - طراحی و جانمایی المان‌های مناسب و متنوع در فضاهای عمومی - استفاده از رنگ‌های مهیج و نورپردازی‌های خاص در طراحی فضاهای عمومی - مکانیابی درست عناصر خاص برای تقویت حس جهت‌یابی و در نتیجه هویت 	<p>کیفیت</p>	<ul style="list-style-type: none"> - طراحی مسیرهای خاص برای عبور ناتوانان و کف‌سازی مناسب آن‌ها - طراحی مسیر دوچرخه و پیاده با پوشش گیاهی و کف‌سازی مناسب به منظور تبدیل نمودن آن به مسیر تفریحی- ورزشی - استفاده از عناصر شاخص در میدان مرکزی و ایجاد تمایز با استفاده از پوشش گیاهی خاص برای تبدیل شدن به یک عنصر هویت بخش - طراحی سردر و طاق‌های متفاوت و متناسب با زمینه شهرها - بهبود وضعیت مبلمان در فضاهای شهری - تکمیل پارک‌های مرکزی شهری به منظور ارائه خدمات مناسب به ساکنان - ارائه ضوابطی به منظور تنوع در نماسازی ساختمان‌ها - طراحی عناصر شاخص متناسب با زمینه و در معرض دید قرار دادن آن‌ها به منظور افزایش کیفیت-های خوانایی و تشخیص 	<p>کیفیت</p>
<ul style="list-style-type: none"> - بهبود کیفیت کاربری‌های موجود و ارائه خدمات متنوع از طریق آن‌ها به ساکنان - تأسیس کاربری‌های آموزشی، فرهنگی، درمانی و ورزشی در شهرها به منظور افزایش رضایتمندی ساکنان 	<p>کیفیت</p>	<ul style="list-style-type: none"> - بازسازی مجدد بازارچه‌ها و استفاده از تزئینات و جزئیات متفاوت برای آن‌ها و همچنین استفاده از المان‌ها برای متمایز ساختن این بازارچه‌ها - افزایش امنیت از طریق طراحی فضاهای گمشده و طراحی برای افزایش کنترل و نظارت عمومی 	<p>کیفیت</p>

شکل ۵. اقدامات پیشنهادی هویت بخشی به شهرهای جدید

۶. تقدیر و تشکر

ما از همه افراد برای مشاوره علمی در این مقاله سپاسگزاریم.

۷. تضاد منافع

نویسندگان هیچ گونه تضاد منافی را اعلام نکردند.

کتاب نامه

۱. امین‌زاده، ب. (۱۳۸۹). ارزیابی زیبایی و هویت مکان. نشریه هویت شهر، ۴ (۷)، ۱۴-۳.
۲. برزگران، ش.، حسن‌زاده، س.، مرادخانی، ا.، و داناسالم، م. (۱۳۹۲). بازخوانی شاخص‌های مؤثر در هویت شهری و محله‌ای (با نگرشی بر برنامه‌ریزی در جهت ارتقا هویت محله سرتپوله سنندج). اولین همایش منطقه‌ای معماری و شهرسازی، سقز: مرکز آموزش عالی علمی کاربردی سقز.
۳. بنی‌هاشمی، م. (۱۳۹۲). هویت مکان از دیدگاه کوین لینچ و ادوارد رلف (با نگاهی بر نظرت افرادی چون اریکسون، اوژ، نایرن، کمیوس، اشتراسر، پونتی، دوبوس، لارنس و ...). بازیابی ۳/۱۸/۱۳۹۸ از (www.shahrsaz.ir)
۴. بهزادفر، م. (۱۳۹۰). هویت شهر (نگاهی به هویت شهر تهران). چاپ سوم. تهران: مؤسسه نشر شهر.
۵. پاکزاد، ج. (۱۳۸۵). مبانی نظری و فرایند طراحی شهری. جلد ۱. تهران: انتشارات شهیدی.
۶. پوردیبهیمی، ش.، و نورتقانی، ع. (۱۳۹۲). هویت و مسکن؛ بررسی سازوکار تعامل هویت ساکنین و محیط مسکونی. فصلنامه علمی- پژوهشی مسکن و محیط روستا، ۳۲ (۱۴۱)، ۱۸-۳
۷. جنکینز، ر. (۱۳۸۱). هویت اجتماعی. (تورج یاراحمدی مترجم). تهران: نشر و پژوهش شیرازه.
۸. جوان فروزنده، ع.، و مطلبی، ق. (۱۳۸۹). مفهوم حس تعلق به مکان و عوامل تشکیل دهنده آن. نشریه هویت شهر، ۵ (۸)، ۳۷-۲۷.
۹. حبیب، ف.، نادری، م.، و فروزانگهر، ح. (۱۳۸۷). پرسمان تبعی در گفتمان کالبد شهر و هویت (کالبد شهر تابع هویت یا هویت تابع کالبد شهر؟). نشریه هویت شهر، ۲ (۳)، ۱۳-۲۳.
۱۰. حبیبی، ح. (۱۳۸۵). شهر جدید آستانه‌ای برای تکوین خاطره و حافظه شهری. مجموعه مقالات همایش بین‌المللی شهرهای جدید. جلد دوم، تهران: انتشارات شرکت عمران شهرهای جدید.
۱۱. خلیلی، ا.، و دهقانی، م. (۱۳۹۹). سنجش و تحلیل فضایی هویت شهری در مقیاس نواحی شهر جدید هشتگرد. فصلنامه پژوهش‌های معماری اسلامی، ۲۸ (۲۸)، ۸۷-۶۹.
۱۲. ربانی، ر.، کریمی‌زاده، س.، و نظری، ج. (۱۳۸۹). بررسی عوامل مؤثر بر هویت اجتماعی شهرهای جدید (مطالعه موردی شهر پردیس تهران). فصلنامه مطالعات ملی، ۱۱ (۳)، ۱۲۸-۱۰۱.
۱۳. رحیمیون، ع. ا. (۱۳۹۰). هویت بخشی به شهر از طریق بهره‌گیری از عناصر طبیعی (نمونه موردی شهر همدان). هویت شهر، ۵ (۹)، ۹۳-۱۰۴.
۱۴. سرایی، م. ح.، روستا، م.، و اشنویی، ا. (۱۳۹۴). ارزیابی هویت محله‌ای در جهرم. پژوهش‌های جغرافیایی برنامه‌ریزی شهری، ۳ (۱)، ۸۴-۶۹.
۱۵. سفردوست، ا. (۱۳۸۴). پژوهش در شناخت هویت کالبد شهر رشت. چاپ اول. تهران: انتشارات وزارت مسکن و شهرسازی سازمان عمران و بهسازی شهری.
۱۶. شولتز، د.، شولتز، و س. ا. (۱۳۸۳). نظریه‌های شخصیت. (یحیی سیدمحمد مترجم) تهران: موسسه نشر.

۱۷. عزیزی، م.م.، و ارباب، پ. (۱۳۸۹). شناسایی و ارزیابی فرآیند شکل‌گیری هویت در شهرهای جدید (مطالعه موردی: شهر جدید هشتگرد). *هنرهای زیبا- معماری و شهرسازی*، ۲ (۴۲)، ۴۷-۵۸.
۱۸. قاسمی اصفهانی، م. (۱۳۸۳). *اهل کجا هستیم؟ (هویت‌بخشی به بافت‌های مسکونی)*. تهران: انتشارات روزنه.
۱۹. قاسمی، و.، و نگینی، س. (۱۳۸۹). بررسی تأثیر بافت محلات بر هویت اجتماعی با تأکید بر هویت محله‌ای در شهر اصفهان. *جغرافیا: مطالعات و پژوهش‌های شهری و منطقه‌ای*، ۲ (۷)، ۱۱۳-۱۳۶.
۲۰. قلعه‌نوئی، م.، صالحی‌نیا، م.، و پیمانفر، س. (۱۳۹۲). معنای فضای شهری در دو طیف مسلمان و یهودی. *معماری و شهرسازی آرمان‌شهر*، (۱۷)، ۱۸۴-۱۷۳.
۲۱. گیفورد، ر. (۱۳۷۸). روان‌شناسی محیط مسکونی. *فصلنامه معماری و فرهنگ*، (۳ و ۲).
۲۲. لینچ، ک. (۱۳۸۴). *تئوری شکل خوب شهر*. (سید حسین بحرینی مترجم). تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
۲۳. لینچ، ک. (۱۳۹۵). *سیمای شهر*. (منوچهر مزینی مترجم). تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
۲۴. مبهوت، م.، ر.، منتظری، ز.، و طوسی‌ان، ح. (۱۳۹۲). تأثیرگذاری المان‌های شهری بر هویت فضای شهری. همایش معماری و شهرسازی و توسعه پایدار با محوریت از معماری بومی تا شهر پایدار. مشهد: موسسه آموزش عالی خاوردان.
۲۵. مشکینی، ا.، قاسمی، ا.، حمزه‌نژاد، م. (۱۳۹۳). ارزیابی حس تعلق به مکان ساکنان شهرهای جدید (مطالعه موردی: شهر جدید هشتگرد). *فضای جغرافیایی*، ۱۴ (۴۸)، ۵۶-۴۱.
۲۶. معلمی، م. (۱۳۸۶). هویت شهری، هویت مسکونی، مفاهیم گمشده امروزی. *ماهنامه راه و ساختمان*، (۴۸).
۲۷. معیدفر، س.، و مقدم، غ.ر. (۱۳۸۹). نقش هویت محله‌ای در کاهش و کنترل گرایش به رفتارهای ناپهناجار اجتماعی در شهر (مطالعه محله‌های شهر تهران). *مجله مسائل اجتماعی ایران*، (۲)، ۱۱۵-۱۴۳.
۲۸. موسوی، م.، و حکمت‌نیا، ح. (۱۳۸۴). تحلیل عاملی و تلفیق شاخص‌ها در تعیین عوامل مؤثر بر توسعه انسانی نواحی ایران. *مجله جغرافیا و توسعه*، ۳ (۴)، ۶۹-۵۵.
۲۹. میرمقتدایی، م. (۱۳۸۳). معیارهای شناخت و ارزیابی هویت کالبدی شهرها. *هنرهای زیبا*، (۱۹)، ۲۶-۱۷.
۳۰. میشل، ژ.، و وارنیه، ب. (۱۳۸۳). *شهرهای جدید* (محمد تقی زاده مطلق و رضا کربلایی نوری مترجم)، جلد سوم (شهرهای جدید)، تهران: انتشارات شرکت عمران شهرهای جدید.
۳۱. نصر، ط. (۱۳۹۵). جایگاه نشانه‌های شهری در واکاوی مؤلفه‌های هویت و فرهنگ در سیمای شهر ایرانی (مطالعه موردی: بررسی سیمای شهر شیراز). *نشریه هویت شهر*، ۱۱ (۲۹)، ۲۸-۱۷.
۳۲. نوفل، ع.ر.، کلبادی، پ.، و پورجعفر، م.ر. (۱۳۸۸). بررسی و ارزیابی شاخص‌های مؤثر در هویت شهری. *آرمانشهر*، ۲ (۳)، ۶۹-۵۷.
۳۳. وارثی، ح. ر.، عامل بافنده، م.، و محمدزاده، م. (۱۳۸۹). بررسی و تحلیل مؤلفه‌های هویت شهری و رابطه آن با میزان تعلق مکانی ساکنین شهرهای جدید (مطالعه موردی: شهر گلبهار). *مجله پژوهش و برنامه‌ریزی شهری*، ۲ (۱)، ۱۷-۳۶.

۳۴. وارثی، ح.ر.، علی زاده، ج.، و صالحی، م. (۱۳۹۰). تحلیل و ارزیابی احساس هویت ساکنین در شهرهای جدید (نمونه موردی: شهر جدید فولاد شهر). *مجله علمی-تخصصی برنامه ریزی فضایی*، ۱ (۳)، ۶۲-۳۷.
۳۵. وحید، ف.، و نگینی، س. (۱۳۹۱). ساخت و اعتباریابی مقیاس هویت محله‌ای، *مطالعات شهری*، ۲ (۲)، ۵۸-۳۵.
36. Azizi, M., & Arbab, P. (2012). Study of the identification and sense of place in new environments. *International Scientific Journal Architecture and Engineering*.
37. Chapman. D. (2005). *Creating Neighborhoods and Places in the Built Environment*. second edition, London: Routledge, Taylor & Francis.
38. Foth, M. (2004). *Designing networks for sustainable neighborhoods: A case study of a student apartment complex*. Prato Centre for Community Networking Research.
39. Ismail, I., Shamsuddin, Sh., & Sulaiman, B. (2008). An evaluation of residents' perception of identity in Putrajaya New Town. *Jurnal Alam Bina*, 4, 37-51.
40. Marcus, C. C. (2000). Site planning, building design and a sense of community: An analysis of six cohousing in Denmark, Sweden, and the Netherlands. *Journal of Architectural and Planning Research*, 17 (2), 146-163.
41. Oktay, D. (2002). The quest for urban identity in the changing context of the city. *Cities*, 19 (4), 261-271.
42. Pazhuhan, .M, Ziari. K., Ghasemzadeh. B., & Qurbani. H (2015). Urban identity and Iranian new towns. *Journal of Urban and Regional Analysis*, 7(1), 83-100.
43. Proshansky, H.M. (1983). Place identity: Physical words socialization of the self. *Journal of Environmental Psychology*, 34, 260-272.
44. Qazimi, Sh. (2014). Sense of place and place identity. *European Journal of Social Sciences Education and Research*, 1, 306-310.
45. Rapoport, A. (2005). *Culture, Architecture, and Design*. Chicago: Locke science publishing company. Inc
46. Torabi, Z., & Sima. Y. (2013). Urban identity in the entrance of city. *International Journal of Architecture and Urban Development*. 3(4), 47-54
47. Woodward, K. (2000). *Questions of identity in Kath Woodward (Ed.) Questioning identity, gender, class, nation*. London: Routledge